

# TEKNOLOGIAN HISTORIAA TEKNIIKAN WAIHEISSA VUOSINA 1996–2008

Sampsa Kaataja

Syksyllä kahdeksankymmentä vuotta täyttäneen Tekniikan Historian Seuran näkyvin toiminnan muoto on Tekniikan Waiheita -lehden julkaiseminen. Neljä kertaa vuodessa ilmestyvässä lehdessä käsitellään monipuolisesti teknologian historiaa sekä uutisoidaan ajankohtaisista tapahtumista teknologian tutkimuksen ja museotoiminnan alalta. Seuraavilla sivuilla luodaan katsaus lehden kirjoittajiin ja siihen, millaista teknologian historiaa lehden sivuilla on käsitelty viimeisen 12 vuoden aikana. Tarkastelussa paljastuu, kuinka TW-lehti on ollut monipuolinen teknologian alan julkaisu niin käsiteltyjen aihepiirien kuin kirjoittajienkin osalta.

Vuonna 1985 julkaistussa kirjassa *Technology's storytellers: reweaving the human fabric* John Staudenmaierin tavoite oli tutkia teknologian historian kehitystä tutkimuksen alana. Hän pyrki analysoimaan niitä käsitteellisiä, metodologisia ja teemoja koskevia valintoja, joita tuolloin vielä nuoren tieteenalan tutkijat olivat tehneet. Tavoitteensa toteuttamiseksi Staudenmaier analysoi noin 300 artikkelia, jotka oli julkaistu johtavassa yhdysvaltalaisessa teknologian historian jurnaalissa *Technology and Culture* vuosien 1959–1980 kuluessa. Artikkeleiden avulla hän muodosti yleiskuvan tutkimusalan ”intellektuaalisesta taipaleesta” jonka se oli läpikäynyt lehden 21 ensimmäisen ilmestymisvuoden aikana.<sup>1</sup>

”Teknologian tarinankertoja” mukaillen seuraavilla sivuilla tarkastellaan teknologian historian tutkimusta alan johtavan suomalaisen julkaisun eli *Tekniikan Waiheita* -lehden näkökulmasta. Artikkelissa paneudutaan Tekniikan Waiheissa vuosina 1996–2008 julkaistuihin tutkimusartikkeleihin.<sup>2</sup> Tarkasteluun ei ole siis otettu kirja-arvioita, museoraportteja tai konferenssiarvioita, joita lehdessä on jatkuvasti julkaistu.

Tässä tiiviissä katsauksessa huomioidaan kirjoittajista tarjolla olevat tiedot ja tutkimusartikkeleissa käsitellyt teemat. Tarkastelu keskittyy käytännössä kahteen kysymykseen: ketkä lehteen ovat kirjoittaneet ja millaiseen teknologian historiaan TW-lehden sivuilla on paneuduttu? Aivan kuten Staudenmaierinkin tutkimus, viimeisen kolmentoista vuoden osalta tehty tarkastelu kertoo laajemmin myös alan suomalaisesta tutkimuksesta ja tutkijoista. Näin ollen artikkeli myös täydentää Timo Myllyntauksen katsausta suomalaisen teknologian historian tutkimuksen historiaan.

## TEKNIIKAN WAIHEISIIN KIRJOITTANEET

Vuosilta 1996–2008 Tekniikan Waiheista löytyy kaikkiaan 200 tutkimusartikkelia yhteensä 162 eri kirjoittajalta. Kirjoittajajoukon koko osoittaa, ettei lehden sisältöjen tuottaminen ole ollut vain pienen piirin harastustoimintana, vaan liikkeellä on ollut laaja joukko teknologian historiasta kiinnostuneita. Noin suuri määrä kirjoittajia tarkoittaa

myös sitä, että merkittävä joukko sellaisiakin henkilöitä, jotka eivät ensisijaisesti identifioitu teknologian historian tutkijoina, ovat kirjoittaneet lehdessä. Vaikka teknologian historia on tähän päivään saakka säilynyt melko marginaalisena tutkimuksen alana, niin siitä huolimatta sitä sivuavat kysymykset koskettavat monien tutkimusteemoja. Esimerkiksi useampi suomalainen kulttuurihistorioitsija onkin esitellyt tutkimuksensa ”teknisempiä” osia TW-lehdessä.

Entä kenen lehti Tekniikan Waiheita on käytännössä ollut – ketkä siihen ovat kirjoittaneet? Kirjoittajakuntaa tarkasteltaessa paljastuu, että sitä yhdistää pitkälti vain yksi asia: kiinnostus menneeseen tekniikkaan. Kirjoittajien joukossa on ammattitutkijoita, väitöskirjan tekijöitä, tekniikan parissa käytännössä työskennelleitä, eläkkeelle jääneitä insinöörejä sekä muuten teknologian historiasta kiinnostuneita. TW-lehden artikkeleita onkin kirjoitettu yliopistoissa ja teknillisissä korkeakouluissa, museoiden ja teollisuuden työhuoneissa sekä kotitoimistoissa.

Päätoimittajan näkökulmasta monitaustainen kirjoittajakunta on ollut monessa tapauksessa etu TW-lehdelle. Sen ansiosta lehdessä on voitu käsitellä teknologian historiaa useista eri näkökulmista ilman että tieteellisistä kriteereistä on jouduttu joustamaan liikaa. Samalla on ollut mahdollista tarjota julkaisufoorumi sellaisille henkilöille, jotka eivät muuten olisi aktivoituneet teknologian historiaa koskevien tutkimustensa julkaisemisessa. Väitänkin, että tämän seurauksena TW on voinut tarjota kiinnostavaa ja laadukasta luettavaa laajalle yleisölle – sekä akateemiselle tutkijajoukolle että alasta muuten kiinnostuneille.

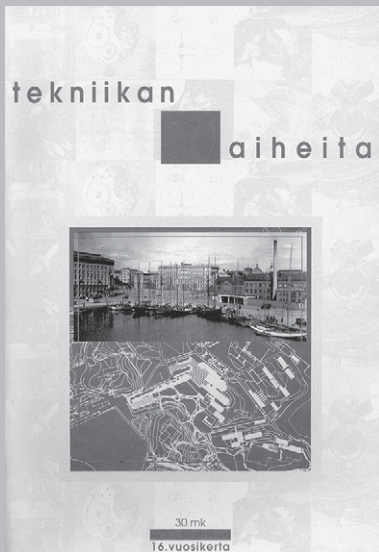
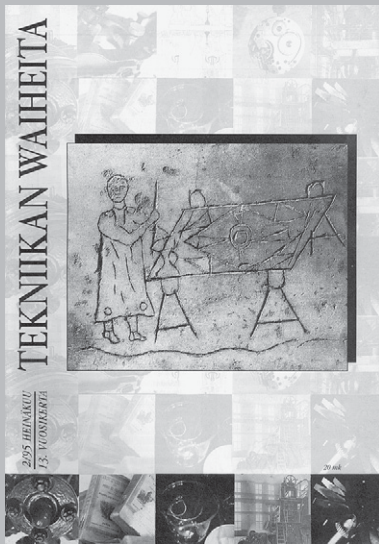
Erityisesti kahdelle kirjoittajaryhmälle Tekniikan Waiheita on tarjonnut hyvän julkaisukanavan: teknologian historiaa harrastuspohjalta tutkiville sekä väitöskirjatutkijoille. Kuten Timo Myllyntaus on tämän lehden artikkelissaan tuonut esiin, teknologian historiaa tutkittiin suuren osan

1900-lukua lähinnä akateemisen piirien ulkopuolella.<sup>3</sup> Alan julkaisuista vastasivat tyypillisesti tekniikan parissa uransa luoneet henkilöt, jotka kiinnostuivat oman erikoisalansa historiallisesta kehityksestä, tai muuten tietystä tekniikan sektorista kiinnostuneet harrastelijatutkijat. Molempia ryhmiä kuitenkin yhdisti se, että ne keskittyivät suurelta osin internalistiseen teknologian historian tutkimukseen – artikkeleissa huomio kiinnittyi itse tekniikkaan ja ajan kuluessa siinä tapahtuneisiin muutoksiin, ei esimerkiksi tekniikan vaikutuksiin yhteiskunnassa tai yhteiskunnan vaikutuksista tekniikkaan.

Nuorille korkeakoulututkijoille Tekniikan Waiheita on ollut tärkeä julkaisukanava, koska suomalaisia teknologian historian julkaisufoorumeja on vähän. Lehteen kirjoittamisessaan artikkeleissa he ovat voineet testata väitöskirjatutkimustensa ideoita ja hioa argumentaatiotaan. Useamman nuoren tutkijan ensimmäinen artikkelijulkaisu on ollut Tekniikan Waiheissa, ja juttuja on säännöllisesti kehitetty yhdessä toimituskunnan kanssa. Näissä tapauksissa lehdellä voidaankin katsoa olleen myös tietty kouluksellinen funktio.

TW-lehden kirjoittajakunnasta paljastuu myös yksi painotus, joka ei ole puhtaasti positiivinen: tarkastelulla ajanjaksolla lehden kirjoittajakunta on ollut miesvaltainen: vuosina 1996–2008 heitä oli 70 % artikkelin tehneistä. Täytyykö tämä tulkita siten, että se vahvistaa sitkeästi elävää mielikuvaa, eli että tekniikka on maskuliininen elämänalue, mikä johtaa siihen, että myös sen tutkiminen on miehille ominaisempaa? Tuollainen päätelmä vaatisi kuitenkin tuekseen huomattavasti yksityiskohtaisempaa analyysiä, kuin mitä tässä on mahdollista tehdä, ja lehden kirjoittajien miesvaltaisuus voikin joutua aivan muista seikoista.

Positiivista on ollut, että TW-lehden kirjoittajakunta on viime aikoina tasa-arvoistunut selvästi: vuosina 2005–2008 naiskirjoittajien osuus nousi lehdessä jo 40 %:iin.



TW-lehtiä 1990-luvulta.

Tämä mahdollistaa sillä spekuloinnin, että missä määrin muutokseen on vaikuttanut se, että teknologian tutkimuksessa on siirrytty yhä voimakkaammin koneiden ja laitteiden tarkastelusta tekniikan kulttuuristen, sosiaalisten ja poliittisten vaikutusten tutkimiseen. Ehkä eksternalistisen teknologian historian tutkimuksen lisääntyminen on tuonut lisää naisia alalle. Mutta onko todella näin?

Näiden keskustelua herättävien huomioiden jälkeen voidaan kuitenkin todeta, että kirjoittajien rekrytoinnissa tulee jatkossa kiinnittää huomiota siihen, että molemmat sukupuolet tulevat edustetuksi kirjoittajakunnassa. Tästä on etua sekä lehdelle että sen lukijoille.

## TEKNIIKAN WAIHEISSA KÄSITELLYT TEEMAT

Teknologian tarinankertojissa John Staudenmaier löytää kolme temaattista pääaluetta, joihin *Technology and Culture*n artikkeleissa keskityttiin vuosina 1959–1980. Ensimmäiseen kuuluvat artikkelit kuvasivat tekniikan syntyä ja kehitystä (*the nature of emerging technology*). Nuo artikkelit olivat sellaista teknologian historiaa, jota myös Tekniikan Waiheissa lähinnä julkaistaan. Jutuissa keskityttiin tyypillisesti koneiden, laitteiden, menetelmien ja esimerkiksi tehtaiden syntyyn, kehitykseen ja leviämiseen yhteiskunnassa. Toinen teema-alue oli teoreettisempi. Siinä keskityttiin tekniikan ja teknisen tiedon luonteeseen (*characteristics of technological knowledge*). Tuon ajan teoreettisen keskustelun painopistealuetta kuvaa hyvin se, että suurimmassa osassa noita artikkeleita keskityttiin sen selvittämiseen, millainen suhde tieteen ja teknologian välillä vallitsee.<sup>4</sup> Kolmas Staudenmaierin löytämistä teemoista liittyi tekniikan ja kulttuurin väliseen suhteeseen (*relationship between technology and culture*).

Tekniikan Waiheissa käsitellyille teknologian historian teemoille ei ole tässä